

Олександр Литовченко

ЕКРАНІЗАЦІЯ ПОВІСТІ М. ГОГОЛЯ «ВІЙ» НА ЧЕРНІГІВЩИНІ (до 50-ї річниці виходу кінострічки на екрани)

У статті йдеться про зйомки кінофільму «Вій» на Чернігівщині в 1966 р. Простежено особливості знімального процесу та визначено роль архітектурних пам'яток Чернігова у створенні кінокартини.

Ключові слова: «Вій», екранізація, актори, знімальна група, масовка, монастир, пам'ятки архітектури.

«...Вий – есть колоссальное создание простонародного воображения. Таким именем называется у малороссиян начальник гномов, у которого веки на глазах идут до самой земли. Вся эта повесть есть народное придание. Я не хотел ни в чем изменить его и рассказываю почти в такой же простоте, как слышал» (Н. В. Гоголь)¹.

У 1967 р. на екрани вийшла кінострічка «Вій», яка була знята за однойменною повістю М. Гоголя кіностудією «Мосфільм» (нині федеральне державне унітарне підприємство «Кіноконцерн «Мосфільм»). Глядачам цей фільм запам'ятався не тільки тогочасними спецефектами, а й тим, що з його зйомками та подальшими показами пов'язано багато загадкових історій. Він виступає кінофотодокументом, що слугує додатковим способом увиразнення конкретних історичних подій. Відеоматеріал є візуальним відображенням стану тієї чи іншої пам'ятки, історичного комплексу чи населеного пункту загалом. Події, що супроводжували зйомки, стали частиною тогочасної повсякденності.

Чернігів – стародавнє місто з гарними краєвидами та унікальними пам'ятками старовини різних періодів, саме тому воно є достатньо привабливим для кіномитців. Певно, не випадково режисери фільму «Вій» надали Чернігову перевагу серед багатьох міст. Так, один з творців цієї кінокартини розповідав, що Чернігів було обрано для знімання тому, що тут добре збереглися монастирі та церкви, і саме ці місця чудово підходили для відтворення подій, описаних М. Гоголем².

Оскільки кінострічка «Вій» є екранізацією повісті, яка насичена низкою містичних подій, то історії створення цієї кінокартини було приділено багато уваги як в засобах масової інформації, так і серед наукових кіл. Саме тому ступінь достовірності відомостей, що пов'язані зі зйомками, часто-густо різняться. Науковці досліджували переважно філософсько-культурологічні аспекти у повісті «Вій». Зокрема, Р. Якуц звернув увагу на художній простір і час, семантичні особливості часово-просторової міфологічної символіки твору³. Побіжно дослідники торкалися питань, пов'язаних з місцями зйомок кінокартини «Вій» на Чернігівщині та подіями, що їх супроводжували⁴.

Метою статті є дослідження історії кінозйомок фільму «Вій» у Чернігові та на Чернігівщині. Пріоритетними завданнями є визначення місць проведення зйомок, простеження стану чернігівських пам'яток архітектури на той час, а також висвітлення подій, що супроводжували знімальний процес.

© Литовченко Олександр Леонідович – молодший науковий співробітник Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній».

Класичний твір М. Гоголя, повість «Вій», був екранізований кіностудією «Мосфільм» на теренах Чернігівщини, Івано-Франківщини та безпосередньо в павільйонах «Мосфільму» з липня 1966 р. по червень 1967 р.⁵

Якщо порівнювати літературний твір з його екранізованою версією, то вона суттєво не відрізняється від основної ідеї твору авторського бачення.

В основі сюжету – історія споконвічної боротьби добра і зла, віри та невір'я. Загалом, йдеться про те, як один з бурсаків київської семінарії – філософ Хома Брут (у фільмі грав Л. Куравльов), не піддавшись спокусі, вбиває відьму (роль старенької жінки виконував М. Кутузов, а молодій дівчині, в яку перетворилася бабуся, спочатку грала О. Зав'ялова, пізніше – Н. Варлей). У подальшому Хома все ж змушений був у покинутій церкві відспівувати померлу панночку-відьму. Врешті філософа вбила нечиста сила у подібі та на чолі з Вієм⁶.

Перед початком роботи над кінострічкою, в пошуках місць проведення зйомок, у середині квітня 1966 р., кіномитці побували на Київщині, Житомирщині та Чернігівщині. Пізніше, на початку травня того ж року, для вибору натурних локацій творці фільму також відвідали і Західну Україну. Серед широкого розмаїття населених пунктів одну з ключових позицій у створенні кінокартини зайняв Чернігів⁷.

Кілька днів, у середині липня 1966 р., на кіностудії «Мосфільм» йшла підготовка знімальної групи до виїзду в Чернігів. Було прийнято рішення звітлія розпочати зйомки. Творча група з реквізитом вирушила на легковому автомобілі «Волга», двох автобусах та двох вантажних машинах – ГАЗ-51 та ЗИЛ-150. До чернігівських зйомок долучилися режисери (К. Єршов та Г. Кропачов), актори, постановники, підсобні робітники, маляр, бутафор, костюмери, реквізитор, гримери, фотограф, піротехнік, охоронці та ін. Загалом близько півсотні чоловік⁸.

18 липня 1966 р. знімальний колектив у Чернігові розпочав здійснювати підготовчі роботи до зйомок. Було розпаковано та розміщено по своїх місцях кінореквізит. З того часу в місті відбувалася робота над створення фільму «Вій»⁹.

Для зйомок було обрано саме місцевість зі стародавньою забудовою, що визначалась незначною віддаленістю від центру міста та найбільш наближеним колоритом до тієї епохи, яка відтворюється в фільмі. Була залучена територія чернігівського Єлецького монастиря XI ст., що знаходиться на захід від Дитинця. З усіх монастирських будівель для створення деяких кінофрагментів було використано, зокрема, Успенський собор XII ст., його прибудову – усипальню Лизогубів XVIII ст., дзвіницю XVII ст. Серед місцевих храмів у фільмі також використано Катерининську церкву XVIII ст. (розміщена в безпосередній близькості до Дитинця)¹⁰.

Більша частина чернігівських зйомок фільму «Вій» пройшла на території Єлецького монастиря. Зважаючи на державну антирелігійну політику, яку проводило радянське керівництво, давня обитель на момент зйомок не була діючою. На монастирській території розміщувалося кілька установ. Так, Успенський собор XII ст. використовувався як складське приміщення, а в усипальні Лизогубів XVIII ст., що прибудована до південної стіни храму, була обласна реставраційна майстерня. У Петропавлівській церкві XIX ст. функціонувала спортивна зала та читальна зала обласної бібліотеки ім. В. Г. Короленка, у монастирських келіях – гуртожиток для артистів. На території монастиря знаходився аптечний склад. У 1960-х рр. ця місцевість була в занедбаному стані. З-під облізлої штукатурки монастирського муру чітко проглядалася цегла, саме подвір'я було в чагарниках. Брами, що вели до обителі, також потребували відновлювальних робіт. Успенський собор XII ст. мав покрівлю з іржавим залізом, хрести на куполах були похилені. У занехаяному стані перебували і самі монастирські приміщення¹¹.

Зважаючи на такий безладний стан майбутнього знімального майданчика, перш ніж розпочати зйомки, працівники кіностудії «Мосфільм» зайнялися його упорядкуванням. Було засипано калюжу між Успенським собором XII ст. та Петропавлівською церквою XIX ст., дещо впорядковано фасад собору та ін. Для того, щоб у фільмі не проглядалися електростовпи, їх замаскували гілками дерев. Піротехніки імітували

задимливість для створення «ефекту» старовини. У дусі епохи на території монастиря було встановлено тин з глечиками. На місці клумби майстрували дерев'яну споруду, яка за фільмом мала виконувати роль церкви, де головний герой – Хома Брут повинен був відспівувати панночку. Однак цей задум так і не був реалізований. Місцем зйомок цих сцен міг бути й інтер'єр монастирської дзвіниці XVII ст., проте в фільмі цю споруду можна побачити тільки в тих епізодах, що демонструють бурсаків, які з семінарського подвір'я біжать через її браму на вакації¹².

Перед початком зйомок працівники кіностудії приводили до ладу і кіноапаратуру. Для прикладу, на одне з вікон читальної зали бібліотеки, що займала приміщення Петропавлівської церкви XIX ст., було розміщено кінокамеру, яка мала знімати перші кадри фільму. За потреби на землю клали спеціальні рейси для того, аби кіноапаратура могла плавно рухатись у бік. Займалися кіномитці й професійним освітленням¹³.

Зйомки деяких епізодів кінофільму «Вій» потребували значної кількості учасників. Тому до роботи в масовці запрошували всіх бажаючих чернігівців, які за кожен день зйомок отримували грошову винагороду. Платня різнилася за віковим цензом. Дітям до 18 років платили по 1,5 руб., дорослим – 3 руб. За гроші у місцевих жителів у тимчасове користування брали і свійську худобу¹⁴.

Для того, щоб стати актором масовки, потрібно було в зазначений час прибути до службового входу драмтеатру на Красній площі. Там проходив кастинг учасників зйомок та наголошувалось, що робота складна та потребувала зміни іміджу, зокрема, зачіски «під горщик». Були випадки, коли ті, хто приходили, не бажали нової зачіски та відразу відмовлялися від роботи. Акторам масовки працівники кіностудії роздавали бурсацький одяг, декому – стародруки. Учасників зйомок збирали о 7.00 год. ранку біля драмтеатру, звідки автобусами возили на знімальний майданчик¹⁵.

У Чернігові, окрім іншого, знімали такі сцени: «Вулиці Києва», «Двір бурси», «Вікно бурси»¹⁶. Фільм розпочинався з проведів семінаристів на вакації, до яких з промовою виходив ректор. Цю сцену, за свідченнями очевидців та учасників тих подій, знімали на території Єлецького монастиря і біля Катерининської церкви XVIII ст., що розміщена на північний схід від зазначеної обителі. Так, у кадрах можна побачити південний фасад Успенського собору XII ст., перед яким метушився великий гурт бурсаків. Ректор до семінаристів виходив з дверей західного фасаду Катерининської церкви XVIII ст. У подальшому відеокадри, які знімали в двох історичних частинах міста, були з'єднані таким чином, що у фільмі вони виглядали цілісною композицією¹⁷. Задіяні у кінострічці культові споруди використовувалися під складські приміщення. На кінокадрах можна помітити, що в той час фасади Успенського собору XII ст. і Катерининської церкви XVIII ст. були в незадовільному стані, вони потребували відновлювальних штукатурних робіт та побілки. У деяких частинах вікон куполів монастирського храму було відсутнє скло. Майданчик між Успенським собором XII ст. та Петропавлівською церквою XIX ст. був як ґрунтовим, так і вимощений цеглою).

У наступних кіноепізодах простежується дзвіниця з брамою Єлецького монастиря. Ця архітектурна пам'ятка також використовувалась під склад. Спеціально для проведення зйомок її приміщення було розчищене, а брама відкрита. У фільмі помітно, що мур, який прибудований до дзвіниці, був практично без штукатурного оздоблення. Біля нього, для відтворення однієї зі сцен, облаштували міський базарчик. За сценарієм бурсаки швидко вибігали з брами до базару, а вже потім кожен ішов своїм шляхом. Цей епізод кінострічки давався акторам масовки нелегко. Було зроблено кілька дублів, перш ніж режисерів задовольнив результат. Зйомки для учасників ускладнювалися ще тим, що їхній одяг був спекотним¹⁸.

Архітектурні об'єкти Єлецького монастиря помітно ще в одному з епізодів фільму. Після того, як Хома побив відьму, він повернувся до семінарії. У цьому відеофрагменті можна простежити північно-західну монастирську браму, через яку проходив головний герой. Далі він зайшов до усипальні Лизогубів XVIII ст., а в наступних кадрах опинився вже в приміщенні, з вікна якого видніється західний фасад Успенського

собору XII ст. з вищезгаданим храмом-усипальнею. Тобто актор зайшов у ту будівлю, фасад якої простежується в наступному епізоді. Для нас залишається не з'ясованим питання щодо приміщення, в якому опинився Хома Брут. На монастирській території на сьогодні немає споруди, з вікна якої можливо побачити такий вид. Імовірно, було зроблено монтаж, і зображення собору використали як фон.

Зафіксувати негожий стан монастирського муру, фасаду собору з усипальнею також можна в тих епізодах, коли за Хомою Брутом приїхали козаки, щоб забрати його відспівувати панночку. Для цієї сцени, перед усипальнею Лизогубів XVIII ст., було встановлено бричку, біля якої головний герой спілкувався з приїжджими¹⁹. До речі, в епізоді, де показано бричку, на якій козаки з Хомою виїздили з території монастиря, простежується те, що арка північно-західної брами забілена, на відміну від того фрагменту, де йдеться про повернення головного героя до семінарії і де видно, що на монастирському мурі частинно видніється червона цегла без штукатурки та побілки. Таким чином, кіномитці вирішили дещо покращити вид муру і його було почасти забілено.

Місцевим жителям було цікаво спостерігати не тільки за самим процесом створення кінокартини, а й за доволі розкутою поведінкою московської знімальної групи. Працівники кіностудії мали досить модний для того часу вигляд. Дехто з них був одягнений у шорти. Хтось носив сонцезахисні окуляри, на знімальному майданчику могли їсти та палити²⁰.

Під час зйомок часто траплялися неординарні ситуації. Так, одного разу, перед створенням чергового епізоду на території Єлецького монастиря, гример зняла свитку з актора С. Шкурата та почала її топтати в піску. Забруднений одяг був потрібен для зйомок наступної сцени. Актор занервував від таких дій і повідомив, що зателефонує зі скаргою до керівництва кіностудії. Однак врешті заспокоївся²¹.

Інший неприємний випадок трапився з коровою, яку було взято у тимчасове користування у місцевих на час зйомок. Біля дзвіниці Єлецького монастиря була викопана траншея, через яку проходив місток. Коли корову почали вести через нього, вона не втрималась і впала в яму. Багато зусиль потрібно було прикласти присутнім, щоб врятувати тварину²².

Інколи затримки в роботі могли виникати через технічні та організаційні причини, а також транспортні незручності в селах Чернігівщини, де також проходили зйомки²³.

Тож, окрім Чернігова, створення деяких фрагментів кінофільму відбувалося також в інших населених пунктах Чернігівського району: Седневі, Киїнці, Брусиліві та ін. Зокрема, у смт Седнів знімали сцени, де бурсаки на пагорбі палили багаття або як козаки з Хомою Брутом їхали на бричці та інші натурні епізоди. У с. Киїнка, серед іншого, зняли епізод, де на полі, біля вітряка, головний герой спілкувався з козаком Явтухом. Об'єкт «Вулиці Києва» кіномитці фільмували у с. Брусилів²⁴.

Щодо місця знімання епізодів фільму «Вій», у яких ішлося про протистояння Хоми Брута з відьмою протягом трьох ночей, то задуми зі створення цих сцен на території Єлецького монастиря в Чернігові так і не були втілені в життя. У подальшому місце для фільмування цих епізодів було змінено²⁵.

Так, кілька днів, у середині серпня 1966 р., проводилися роботи над розписом у середині церкви в смт Седнів (ймовірно Георгіївської церкви). Інтер'єр храму готували до зйомок. 18 та 23 серпня 1966 р. творчий колектив «Мосфільму» в цьому храмі знімав сцену «Покинута церква». Проте питання, що це були за епізоди та з якими акторами велась робота, наразі залишаються відкритими. На роль панночки була затверджена О. Зав'ялова, однак, у журналі щоденних зйомок не зазначено, що ця актриса брала участь у зйомках у Седневі. З січня 1967 р. вже на кіностудії «Мосфільм», замість неї над цією ж роллю працювала Н. Варлей²⁶.

На думку автора, ті фрагменти кінокартини «Вій», що знімали в седнівській церкві, до остаточного варіанту фільму не увійшли. Сцени, що в фільмі демонструють протистояння головних героїв, ролі яких виконували Л. Куравльов та Н. Варлей, знімали взимку та на початку весни 1967 р. у спеціально збудованій бутафорській

церкві павільйону № 8 кіностудії «Мосфільм»²⁷. Ця конструкція імітувала інтер'єр типових для того часу храмів.

Закінчивши зйомки на Чернігівщині 25 серпня 1966 р., знімальна група вирушила на Івано-Франківщину. Кіномитці перебували на Західній Україні до середини листопада 1966 р. Творчий колектив працював у кількох населених пунктах. Як і на Чернігівщині, тут було відзнято багато натурних епізодів кінокартини. Так, до остаточної версії кінострічки увійшов храм Успіння Пресвятої Богородиці, що в с. Горохолин Ліс. За сюжетом саме до нього померлу панночку несли для відспівування. Паралельно, в Москві, велась робота над узгодженням питання будівництва в павільйоні кіностудії «Мосфільм» бутафорської церкви для зйомок епізодів, що демонструють події в середині храму²⁸.

У другій половині листопада 1966 р. робота з екранізації повісті М. Гоголя «Вій» продовжилась уже на московській кіностудії. 16 грудня 1966 р. як художнього керівника кінокартини до зйомок було залучено О. Птушка, а 19 січня 1967 р. на роль панночки затвердили нову виконавицю – Н. Варлей. Таким чином, наприкінці 1966 р. та в першій половині 1967 р. було перезнято та дознято багато фрагментів кінострічки, які знімали напередодні. Окрім епізодів протистояння Хоми Брута з відьмою та всілякою нечистю на чолі з Вієм, у той час були відзняті такі сцени, як: «Дім сотника», «Шинок», «Український ландшафт», «Політ Хоми», «Хутір сотника» та ін. Кіномитці активно використовували комбіновані зйомки. Зокрема, події, що відбувалися в храмі, фільмували не тільки в одному павільйоні. В інших – проводилась додаткова робота, що мала на меті посилити кінокартину тогочасними спецефектами. У кінці червня 1967 р. фільм «Вій» був змонтований та зданий дирекції кіностудії «Мосфільм»²⁹.

Фільм «Вій», котрий вийшов на екрани 1967 р., став однією з кращих екранізацій літературної класики на той час. Повість М. Гоголя як така та кропітка робота кіномайстрів дозволили кінострічці зайняти високі рейтинги в кінопрокаті. Не останню роль у цьому відіграли і чернігівські краєвиди.

Зображення збережених пам'яток архітектури, історико-ландшафтних комплексів та неперевершених краєвидів Чернігівщини переносить глядача в той час, про який ідеться у фільмі. Чернігівські архітектурні об'єкти кіномитці використовували по-різному. У деяких фрагментах можемо побачити їх як фонове зображення, в інших – невід'ємний атрибут знімального майданчика і т. д. До вибору місця зйомок працівники кіностудії придивлялись ретельно і для створення окремих сцен могли використовувати кілька локацій.

«Вій» – один з тих фільмів, що дозволяє наочно прослідкувати стан пам'яток Чернігова та історико-архітектурних комплексів у конкретний історичний час. До того ж, події, пов'язані зі зйомками цієї кінострічки та сама історія її створення, – складова минулого нашого краю, що урізноманітнює його та вирізняє серед багатьох інших.

1. Гоголь Н. Избранные произведения: В 2 т. Т. I. Вечера на хуторе близь Диканьки; Миргород / Н. Гоголь. – К.: Днепр, 1984. – С. 330.

2. Фомічов А. Гоголівські герої на екрані / А. Фомічов // Деснянська правда. – 1966. – № 160. – С. 4.

3. Якуц Р. Міфологічний час-простір у повісті М. Гоголя «Вій» / Якуц Р. // Соціо-гуманітарні проблеми людини. – 2010. – № 4. – С. 107-114.

4. Литовченко О. Храми Чернігова у кіномистецтві / О. Литовченко // Хрещення Київської Русі: визначна подія в історії українського народу: матеріали науково-практичної конференції. – Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2013. – С. 60-63; Литовченко О. Чернігівський храм св. Катерини у художніх фільмах / О. Литовченко // Чернігівські старожитності. – 2016. – Вип. 3(6). – С. 45-50.

5. Съёмочные журналы, акты о простоях, справки о простоях по кинокартине «Вий». – М., 1967 // Объединённый архив ФГУП «Киноконцерн Мосфильм». – 330 л.

6. Гоголь Н. Избранные произведения: В 2 т. Т. I. Вечера на хуторе близь Диканьки; Миргород / Н. Гоголь. – К.: Днепр, 1984. – С. 330-364; Съёмочные журналы, акты о

простоях, справки о простоях по кинокартине «Вий». – М., 1967 // Объединённый архив ФГУП «Киноконцерн Мосфильм». – Л. 142, 309.

7. Съёмочные журналы, акты о простоях, справки о простоях по кинокартине «Вий». – М., 1967 // Объединённый архив ФГУП «Киноконцерн Мосфильм». – Л. 329-330.

8. Там само. – Арк. 297-298, 300.

9. Там само. – Арк. 297.

10. Спогади про те, як знімався кінофільм «Вий» [Л. Студьонова]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1784/3, арк. 1; «Вий» [...или несколько слов из истории родного города] [С. Бельман]. – Чернигов, 2012 // Документальный фонд Национального архитектурно-исторического заповедника «Чернигов древний», Дд-1792/1, л. 1; Воспоминания о съёмках фильма «Вий» [В. Сергеев]. – Чернигов, 2012 // Документальный фонд Национального архитектурно-исторического заповедника «Чернигов древний», Дд-1792/2, л. 1 зв.-2; Мої спогади про зйомки фільму «Вий» [В. Фомічов]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1792/3, арк. 1-2; Спогади про «Вий» [В. Назаренко]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1792/4, арк. 3, 4 зв.; Смоленцев В. Три секунды на экране – и память на всю жизнь / В. Смоленцев // Семь Дней. – 2016. – № 50. – С. 14; Студьонова Л. Чернігівський beau monde, або Записки бібліографа / Л. Студьонова. – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. – С. 68.

11. Спогади про те, як знімався кінофільм «Вий» [Л. Студьонова]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1784/3, арк. 1; Студьонова Л. Чернігівський beau monde, або Записки бібліографа / Л. Студьонова. – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. – С. 68.

12. Спогади про те, як знімався кінофільм «Вий» [Л. Студьонова]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1784/3, арк. 1 зв.-2; Воспоминания о съёмках фильма «Вий» [В. Сергеев]. – Чернигов, 2012 // Документальный фонд Национального архитектурно-исторического заповедника «Чернигов древний», Дд-1792/2, л. 1 зв.; Смоленцев В. Три секунды на экране – и память на всю жизнь / В. Смоленцев // Семь Дней. – 2016. – № 50. – С. 14; Студьонова Л. Чернігівський beau monde, або Записки бібліографа / Л. Студьонова. – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. – С. 68.

13. Смоленцев В. Три секунды на экране – и память на всю жизнь / В. Смоленцев // Семь Дней. – 2016. – № 50. – С. 14; Студьонова Л. Чернігівський beau monde, або Записки бібліографа / Л. Студьонова. – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. – С. 68.

14. «Вий» [...или несколько слов из истории родного города] [С. Бельман]. – Чернигов, 2012 // Документальный фонд Национального архитектурно-исторического заповедника «Чернигов древний», Дд-1792/1, л. 1 зв.; Воспоминания о съёмках фильма «Вий» [В. Сергеев]. – Чернигов, 2012 // Документальный фонд Национального архитектурно-исторического заповедника «Чернигов древний», Дд-1792/2, л. 1; Мої спогади про зйомки фільму «Вий» [В. Фомічов]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1792/3, арк. 1-2; Спогади про «Вий» [В. Назаренко]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1792/4, арк. 1 зв.-2; Смоленцев В. Три секунды на экране – и память на всю жизнь / В. Смоленцев // Семь Дней. – 2016. – № 50. – С. 14.

15. Воспоминания о съёмках фильма «Вий» [В. Сергеев]. – Чернигов, 2012 // Документальный фонд Национального архитектурно-исторического заповедника «Чернигов древний», Дд-1792/2, л. 1-1 зв.; Спогади про «Вий» [В. Назаренко]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1792/4, арк. 1 зв.-2 зв.; Смоленцев В. Три секунды на экране – и память на всю жизнь / В. Смоленцев // Семь Дней. – 2016. – № 50. – С. 14.

16. Съёмочные журналы, акты о простоях, справки о простоях по кинокартине «Вий». – М., 1967 // Объединённый архив ФГУП «Киноконцерн Мосфильм». – Л. 267, 269, 278, 284-286, 290-291, 293-296.
17. Воспоминания о съёмках фильма «Вий» [В. Сергеев]. – Чернигов, 2012 // Документальный фонд Национального архитектурно-исторического заповедника «Чернигов древний», Дд-1792/2, л. 2; Мої спогади про зйомки фільму «Вий» [В. Фомічов]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1792/3, арк. 1-2; Спогади про «Вий» [В. Назаренко]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1792/4, арк. 3-4 зв.
18. Спогади про те, як знімався кінофільм «Вий» [Л. Студьонова]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1784/3, арк. 2; Воспоминания о съёмках фильма «Вий» [В. Сергеев]. – Чернигов, 2012 // Документальный фонд Национального архитектурно-исторического заповедника «Чернигов древний», Дд-1792/2, л. 2; Мої спогади про зйомки фільму «Вий» [В. Фомічов]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1792/3, арк. 2; Спогади про «Вий» [В. Назаренко]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1792/4, арк. 4 зв.; Смоленцев В. Три секунды на экране – и память на всю жизнь / В. Смоленцев // Семь Дней. – 2016. – № 50. – С. 14.
19. Смоленцев В. Три секунды на экране – и память на всю жизнь / В. Смоленцев // Семь Дней. – 2016. – № 50. – С. 14; Фомічов А. Гоголівські герої на екрані / А. Фомічов // Деснянська правда. – 1966. – № 160. – С. 4.
20. Спогади про «Вий» [В. Назаренко]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1792/4, арк. 4.
21. Студьонова Л. Чернігівський beau monde, або Записки бібліографа / Л. Студьонова. – Чернігів: Десна Поліграф, 2016. – С. 69.
22. Спогади про «Вий» [В. Назаренко]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1792/4, арк. 5-6.
23. Съёмочные журналы, акты о простоях, справки о простоях по кинокартине «Вий». – М., 1967 // Объединённый архив ФГУП «Киноконцерн Мосфильм». – Л. 269, 270, 277.
24. Воспоминания о съёмках фильма «Вий» [В. Сергеев]. – Чернигов, 2012 // Документальный фонд Национального архитектурно-исторического заповедника «Чернигов древний», Дд-1792/2, л. 2; Съёмочные журналы, акты о простоях, справки о простоях по кинокартине «Вий». – М., 1967 // Объединённый архив ФГУП «Киноконцерн Мосфильм». – Л. 268, 276, 282, 287, 292; Романіка М. Козацька роль пічника / М. Романіка // Деснянська правда. – 1966. – № 165. – С. 4.
25. Спогади про те, як знімався кінофільм «Вий» [Л. Студьонова]. – Чернігів, 2012 // Документальний фонд Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній», Дд-1784/3, арк. 1 зв.-2; Съёмочные журналы, акты о простоях, справки о простоях по кинокартине «Вий». – М., 1967 // Объединённый архив ФГУП «Киноконцерн Мосфильм». – Л. 266, 271-274.
26. Съёмочные журналы, акты о простоях, справки о простоях по кинокартине «Вий». – М., 1967 // Объединённый архив ФГУП «Киноконцерн Мосфильм». – Л. 141, 142, 266, 271-274, 309.
27. Там само. – Арк. 79, 100, 106, 122, 125, 141.
28. Там само. – Арк. 187, 211, 218, 225, 233-234, 237, 242-243, 251, 264.
29. Там само. – Арк. 20, 47, 64, 66, 79, 100, 106, 107, 109, 122, 125, 141, 142, 147, 157, 158, 163, 177, 182, 185-187.

Александр Литовченко

**Экранизация повести Н. Гоголя «Вий» на Черниговщине
(к 50-ти летию выхода киноленты на экраны)**

В статье речь идет о съемках кинофильма «Вий» на Черниговщине в 1966 г. Прослежены особенности съемочного процесса и определена роль архитектурных памятников Чернигова в создании кинокартины.

Ключевые слова: «Вий», экранизация, актеры, съемочная группа, массовка, монастырь, памятники архитектуры.

Alexander Lytovchenko

**The Screening of M. Hohol's Story «Vii» on Chernihiv Lands
(dedicated to the 50 th anniversary of the film releasing)**

The film «Vii» which had been shot by the studio «Mosfilm» on the base of the Hohol's story was released in 1967. The article tells about the shooting of this film on Chernihiv lands from the middle of July till the end of August 1966.

The peculiarities of the filming process have been learnt and the role of Chernihiv architectural sights in the creating of this film have been found out.

It is stressed that Chernihiv had been chosen for filming because the monastery and the churches have been preserved very well here and the very places did perfectly well for creating the scenes described by M. Hohol.

The territory of Chernihiv Yeletskiy Monastery was used in filming. Taking to the consideration the state of the anty-religious policy which the Soviet government conducted during the period of shooting this film the monastery didn't work.

There were some establishments on its territory in a jammed state that's why before the beginning of the filming the monastery yard and some buildings were being rebuilt.

Among all the monastery buildings Dominion Cathedral of the XII century with the Lyzohubs' detacher burial vault of the XVIII century, the belfry of the XVII century and other buildings were used for the filming of some scenes.

Among the local castles in this film you can also notice St Catherine's Church of the XVIII century. Just in these places the seminarians and the rector who was seeing off his students for the holidays were filmed.

Except Chernihiv the creation of some parts of the film took place in some other places of Chernihiv region. After shooting this film on Chernihiv lands the crew worked in the western Ukraine, in the late 1966 – and in the first part of 1967 – at the film studio of «Mosfilm».

At the end of the article the author came to the conclusion that «Vii» is one of the films which allows following the state of Chernihiv sightseeing's at the particular historical time.

The events connected with the shooting of this film and the story itself are an integral part of the past of our region that makes it various and differs from many other places.

Key words: «Vii», screening, actors, film crew, people in the crowd, monastery and the sights of architecture.

